

ALMA OMANOVIĆ-VELADŽIĆ
(Sarajevo)

JEDNA KADIĆEVA MEDŽMUA U GAZI HUSREV-BEGOVOJ BIBLIOTECI

Sažetak

Gazi Husrev-begova biblioteka posjeduje veoma vrijednu autorsku i prepisivačku rukopisnu građu Muhameda Enverija Kadića koja je ovdje dospjela zajedno sa njegovom bibliotekom. U ovom radu predstavimo sadržaj jedne njegove autorske medžmue raznovrsnog sadržaja, koja se čuva u Gazi Husrev-begovoj biblioteci (R-7337).

Ovaj Kadićev rukopis, uz svu ostalu sačuvanu rukopisnu građu, predstavlja vrijedan izvor za dalja proučavanja bosanskohercegovačke kulturne baštine.

Ključne riječi: Muhamed Enveri Kadić, rukopis, medžmua, kulturna baština, Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka.

I

Sarajevska Gazi Husrev-begova biblioteka, kao najstarija islamska kulturna institucija u Bosni i Hercegovini, posjeduje bogatu i vrijednu rukopisnu zbirku koju čine manuskripti na arapskom, turskom, perzijskom i bosanskom jeziku. Posebno su dragocjeni rukopisi koji su nastali na području Bosne, jer predstavljaju ili djela bosanskih autora ili su im prepisivači naši ljudi. Radi se o rukopisima djelâ iz različitih disciplina te medžmuama (bilježnicama) raznovrsnog sadržaja. Cjelokupni rukopisni fond obrađen je u katalozima Gazi Husrev-begove biblioteke.¹

¹ Gazi Husrev-begova biblioteka je do danas objavila ukupno osamnaest svezaka katalogâ rukopisa na arapskom, turskom, perzijskom i bosanskom jeziku.

U Gazi Husrev-begovu biblioteku u Sarajevu dospjele su, pored vakufskih, i mnoge privatne biblioteke u kojima su se nalazila značajna rukopisna i štampana djela. Tako je u ovu biblioteku stigla i privatna biblioteka Muhameda Enverija Kadića. Mnogi rukopisi iz njegove biblioteke su bili autografi pojedinih djela, dok je veliki broj rukopisa Kadić lično prepisao za svoju biblioteku. Kadić je za života odredio da se “njegova biblioteka i ostale zbirke pohrane u biblioteku Begove džamije, što je odmah nakon njegove smrti i učinjeno voljom njegova sina Selim Nezir-efendije jer se oporuka nije nikada našla. Knjige su prenesene 24., a Hronika 26. februara 1931. na mjesto gdje je Kadić odredio.”² Podatak koji svjedoči da će se u Kuršumliji medresi odrediti jedna soba za čuvanje navedene rukopisne ostavštine zabilježen je i u listu *Novi Behar*.³

Veći dio fonda Kadićeve biblioteke danas je sređen, od čega su rukopisi obrađeni i razvrstani po svom sadržaju, tj. oblastima kojima pripadaju, u nekoliko svezaka *Kataloga arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*,⁴ izdanja Gazi Husrev-begove biblioteke, dok su štampane knjige raspoređene po drugim fondovima iste Biblioteke.

II

Rukopisni kodeks pod nazivom *Mecmū‘a-ı Muḥammed Enverī Kādī-zāde* (R-7337),⁵ čiji ćemo sadržaj predstaviti u ovom radu, predstavlja autograf Muhameda Enverija Kadića (1855-1931), rođenog u sarajevskoj mahali Gazi Mehmed-bega.⁶ U znanstvenoj literaturi bio je poznat kao historičar, hroničar, pjesnik i epigrafičar, pjesničkog imena *Enverī*.⁷

² Hamdija Kreševljaković, “Muhamed Enveri ef. Kadić”, *Narodna uzdanica*, god. I/1933, Sarajevo, 1933, 114.

³ Više vidi: *Novi Behar*: list za pouku i zabavu, godina V, br. 18. od 15. marta 1932, 264.

⁴ Rukopisna djela iz Kadićeve privatne biblioteke nalaze se u nekoliko svezaka katalogâ rukopisa GHB biblioteke: sv. I; sv. II; sv. III; sv. IV; sv. V; sv. VI; sv. VII; sv. XI; sv. XII; sv. XIV; sv. XVII i sv. XVIII.

⁵ *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, sv. XVIII, obradio Haso Popara, Sarajevo, 2013, 542-544 (dalje: H. Popara, *Katalog...*, sv. XVIII).

⁶ Mahala Gazi Mehmed-bega je poznata kao *Bistrik*. Alija Bejtić, *Ulice i trgovi Sarajeva*, Muzej grada Sarajeva, Sarajevo, 1973, 15 i 104.

⁷ O Kadiću iscrpnu bibliografiju donose: Mehmed Mujezinović, “Muhamed Enveri-Efendi Kadić kao epigrafičar (17 I 1855 – 21 II 1931)”, *Glasnik VIS* u FNRJ, god. X/1959, br. 1-3, 175-176; god. XI/1960, br. 4-6, 12-19; god. XI/1960, br. 7-9,

Radio je u više ustanova, kao što su Vilajetski arhiv, Vakufsko povjerenstvo, Gradska uprava, Porezni ured i Vrhovni sud.

Medžmua ima 18 listova (L. 1b-18a), bez originalne folijacije. Cijeli rukopis je dobro očuvan, dobrim dijelom pisan je vrlo lijepim rukopisom i pismo je čitko, osim na nekoliko stranica gdje se uočava slabija vidljivost i jasnoća. Pismo je većinom *rika* (*riḳ'a*), pisana crnim i ponegdje crvenim mastilom. Primjeri poezije su većinom pisani na osmanskome jeziku, a ima ih i na perzijskom, arapskom i bosanskom jeziku. Stihovi koji su najzastupljeniji u ovoj medžmui pisani su na više načina: vodoravno, okomito ili dijagonalno u oba smjera na stranici. Ove različite načine pisanja Kadić je također koristio i kod unosa nekoliko bilježaka. Ono što ovu medžmua čini vrednijom jeste podatak da je Kadić na nekoliko mjesta naveo izvor koji je koristio pri njenom sastavljanju (Medžmua sarajevskog pjesnika Mehmeda Mejlija Guranija; jedna medžmua iz Gazi Husrev-begove biblioteke; *Cevāhiru-'l-menāḳib*, autora Šefiḳ Efendića;⁸ *Šem'dānī-zāde Mūrī'ü t-tevārīḥ*, autora Süleymān Efendića (u. 1193/1779);⁹ *Tercüme-i Tārīḥ-i Lārī*, autora Muslihudina al-Lārīja¹⁰ te časopis *Der Islam*). U ostalim slučajevima možemo pretpostaviti da je određene podatke, pjesme i tarihe sabrao iz različitih rukopisa, štampanih djela i sl. (Medžmua Mula Mustafe Firakije; divani bošnjačkih autora Ahmeda Vahdetija, Mehmeda Rešida i Zekerijaa Sukkerija te divani nekoliko osmanskih pjesnika).

Sadržaj medžmue predstavice mo prema redosljed u samom rukopisu:¹¹

L. 1b - Dva bejta vjerskog sadržaja na osmanskome jeziku, nepoznatih autora;

316-326; god. XI/1960, br. 10-12, 466-481; Alma Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića kao izvor za izučavanje kulturne historije Bosne i Hercegovine*, neobjavljena doktorska disertacija, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2014.

⁸ Ovo djelo sadrži stihovanu biografiju Mehmed-paše Sokolovića sa podacima o njegovom porijeklu i porodici. Više vidi: Erhan Afyoncu, "Sokullu Mehmed Paşa", u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDV İslam Ansiklopedisi)*, 37, İstanbul, 2009, 354-357.

⁹ O životu i radu ovog osmanskog historičara vidi: "Šem'dānīzāde Süleymān Efendi", u: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 38, İstanbul, 2010, 501-503.

¹⁰ Autor ovog djela je perzijski učenjak po imenu Mula Muslihuddin Muhamed (Mehmed) el-Lārī (u. 979/1572) o čijem životu i radu više vidi: Hulusi Kılıç, "Lārī, Muslihuddin", u: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 27, İstanbul, 2003, 103-104.

¹¹ Sumaran prikaz sadržaja medžmue dat je u: H. Popara, *Katalog...*, sv. XVIII, 542-544.

L. 1b-2a - 35 tariha na osmanskome i perzijskom jeziku Muhameda Enverija Kadića, koji su skoro svi stilski i sadržajno jednaki, a spjevani su u povodu obnove nekoliko bosanskohercegovačkih džamija (Sarajevo, Bosanska Krupa, Bosanski Brod, Gračanica, Počitelj i dr.) u periodu od 1293/1876-77. do 1345/1926-27. godine:

1. اهل زهاد قانتينك مجمعيدير اين مقام. 3921
1. Ehl-i zühhād-ı k̄ānitīniñ mecma‘īdir īn mekām, 1293/1876-77.
2. اهل عباد قانتينك مجمعيدير بو مقام. 0031
2. Ehl-i ‘ubbād-ı k̄ānitīniñ mecma‘īdir īn bu mekām, 1300/1882-83.
3. صالحين و قانتينه سجده كهدر بو مقام. 1031
3. Šāliḥīn ü k̄ānitīne secdegehdır bu mekām, 1301/1883-84.
4. صالحين و قانتينه سجده كاهدر بو مقام. 2031
4. Šāliḥīn ü k̄ānitīne secdegāhdır bu mekām, 1302/1884-85.
5. عابدين و قانتينه سجده كاهدر اين مقام. 3031
5. ‘Ābidīn ü k̄ānitīne secdegāhdır īn mekām, 1303/1885-86.
6. عابدين و قانتينه سجده كهدر اين مقام. 2031
6. ‘Ābidīn ü k̄ānitīne secdegehdır īn mekām, 1302/1884-85.
7. قانتين عبادينه انشا اولندي سجده كاه. 4031
7. K̄ānitīn-i ‘ubbādīne inṣā olundı secdegāh, 1304/1886-87.
8. اهل اسلام قانتينك مجمعيدير اين محل. 5031
8. Ehl-i islām-ı k̄ānitīniñ mecma‘īdir īn maḥall, 1305/1887-88.
9. قانتين و ساجدينك مجمعيدير اين مكان. 4031
9. K̄ānitīn ü sācidīniñ mecma‘īdir īn mekān, 1304/1886-87.
10. صالحين و قانتينك مجمعيدير بو مكان. 2131
10. Šāliḥīn ü k̄ānitīniñ mecma‘īdir bu mekān, 1312/1894-95.
11. اهل صلوة مسلمينه سجده كه شد بو مكان. 7131
11. Ehl-i ṣalāt-i müslimīne secdegeh şud bu mekān, 1317/1899-1900.
12. اهل صلوة مسلمينه سجده كاه شد بو مكان. 8131
12. Ehl-i ṣalāt-i müslimīne secdegāh şud bu mekān, 1318/1900-01.

- عابدین و قانتینک مجمعیدر بو مقام. 0231
 13. 'Ābidīn ü ḳānitīniñ mecma'īdir bu meḳām, 1320/1902-03.
- اهل اسلام قانتینه سجده که شد بو مقام. 9131
 14. Ehl-i islām-ı ḳānitīne secdegeh şud bu meḳām, 1319/1901-02.
- اهل اسلام قانتینه سجده کاه شد بو مقام. 0231
 15. Ehl-i islām-ı ḳānitīne secdegāh şud bu meḳām, 1320/1902-03.
- اهل ایمان قانتینک مجمعیدر بو مقام. 5231
 16. Ehl-i imān-ı ḳānitīniñ mecma'īdir bu meḳām, 1325/1907-08.¹²
- قانتین و ساجدینک مجمعیدر بو مقام. 1231
 17. Ḳānitīn ü sācidīniñ mecma'īdir bu meḳām, 1321/1903-04.
- اهل ایمان قانتینک مجمعی شد بو محل. 2231
 18. Ehl-i imān-ı ḳānitīniñ mecma'ī şud bu maḥall, 1322/1904-05.
- عارفین و قانتینه اولدی مجمع بو محل. 3231
 19. 'Ārifīn ü ḳānitīne oldı mecma' bu maḥall, 1323/1905-06.¹³
- اهل نماز قانتینه سجده کاه شد این مکان. 4231
 20. Ehl-i namāz-ı ḳānitīne secdegāh şud in mekân, 1324/1906-07.
- اهل اسلام قانتینه سجده کاهدر بو مقام. 4231
 21. Ehl-i islām-ı ḳānitīne secdegāhdır bu meḳām, 1324/1906-07.

¹² Ovo je tarih kojeg je Enverī spjevao u povodu obnove časne džamije sa drvenom munarom u Bosanskoj Krupi, čiji se varijantni prijepis (Ehl-i 'ubbād-ı ḳānitīniñ secdegāhī şud meḳām / "Dovrši se ovo mjesto pobožnih i poniznih") nalazi zabilježen i u njegovoj *Hronici*. Vidi: TE:XXVIII:408. Usp. M. Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine: Bosanska Krajina, Zapadna Bosna i Hercegovina*, knjiga III, IP "Sarajevo-Publishing", Sarajevo, 1998, 57. Na sljedećoj stranici u *Hronici*, iza prijepisa ovog tariha, nalazi se crno-bijela fotografija ove džamije u Bosanskoj Krupi. TE:XXVIII:409.

¹³ Ovo je tarih kojeg je Enverī spjevao u povodu izgradnje časne džamije u selu i džematu Hrasnica u kadiluku Sarajevo, čiji se prijepis nalazi zabilježen i u *Hronici*. TE:XXVIII:398. Mujezinović navodi da je godina njene obnove 1322/1904-05. Prijevod ovog tariha vidi: M. Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine: Istočna i Centralna Bosna*, knjiga II, "Sarajevo-Publishing", Sarajevo, 1998, 14 (dalje: M. Mujezinović, *Islamska epigrafika BiH...*, II).

- اهل عباد قانتينك مجعئ شد بو مكان. 0331.
 22. Ehl-i ‘ubbād-ı k̄ānitīniñ mecma‘ī şud bu mekân, 1330/1911-12.
- عارفين و قانتينه باد مجمع اين محل. 2331
 23. ‘Ārifīn ü k̄ānitīne bād mecma‘ īn maḥall, 1332/1913-14.
- عارفين و قانتينك مجعئ باد اين بنا. 2331
 24. ‘Ārifīn ü k̄ānitīniñ mecma‘ī bād īn binā, 1332/1913-14.
- صالحين و قانتينك مجمعيئر اين محل. 2331
 25. Şālihīn ü k̄ānitīniñ mecma‘īdir īn maḥall, 1332/1913-14.¹⁴
- عابدين و زاهددين مكانيدر هذا بنا. 4331
 26. ‘Ābidīn ü zāhidīn mekānīdir hāzā binā, 1334/1915-16.
- اهل صلاح قانتينه سجده كاھدر اين مقام. 5331
 27. Ehl-i şalāh-ı k̄ānitīne secdegāhdır īn mekām, 1335/1916-17.
- قانتينه نوياپيلدى بو مقام بچئل. 6331
 28. K̄ānitīne nev yapıldı bu mekām Poçitel, 1336/1917-18.¹⁵
- اهل صلوة مسلمينه سجده كاھدر اين مقام. 6331
 29. Ehl-i şalāt-i müslimīne secdegāhdır īn mekām, 1336/1917-18.
- اهل اسلام قانتينك مجمعيئر اين مكان. 8331
 30. Ehl-i islām-ı k̄ānitīniñ mecma‘īdir īn mekân, 1338/1919-20.
- بو جوارده همت اسلام ايله شد بو هقام. 3431
 31. Bu civārda himmet-i islām ile şud bu mekām, 1343/1924-25.
- عابدين و قانتينه سجده كه شد اين مكان. 2331
 32. ‘Ābidīn ü k̄ānitīne secdegeh şud īn mekân, 1332/1913-14.

¹⁴ Ovo je tarih kojeg je Enverī spjevao u povodu obnove časne džamije u kasabi Gračanica, koju je dao sagraditi Ahmed-paša po kojem je i dobila ime, a čijom izgradnjom je rukovodio hafiz hadži Hasan Tahsin-efendija Hadžiefendi-zade (Hadžiefendić). Njegov prijepis je zabilježen i u *Hronici*. Vidi: TE:XXVIII:504. Prijevod ovog tariha vidi: M. Mujezinović, *Islamska epigrafika BiH...*, II, 185.

¹⁵ Za ovaj Kadićev tarih o obnovi džamije u Počitelju prvi put saznajemo, jer njegov prijepis nismo pronašli ni u *Hronici*, niti ga spominju autori koji su pisali o njegovim tarihima.

اهل ايمان قانتينه سجده كه شد بو مقام. 4431
33. Ehl-i īmān-ı k̄ānitīne secdegeh şud bu mekām, 1344/1925-26.

اهل ايمان قانتينه سجده گاه شد بو مقام. 5431
34. Ehl-i īmān-ı k̄ānitīne secdegāh şud bu mekām, 1345/1926-27.

اهل اسلام قانتينه سجده گاهدر بو مقام. 8231
35. Ehl-i islām-ı k̄ānitīne secdegāhdır bu mekām, 1328/1910-11.¹⁶

L. 2b-3b - Mahzar u stihovima na bosanskom jeziku (62 bejta), bez navedene godine pisanja. Poznato je da je njegov autor Sarajlija Mula Mustafa Firaki i da ga je napisao oko 1815. godine. Počinje sljedećim stihovima: *Piše mahzar bosanska fukara; Ter se mole svoga gospodara; Gospodara čestitoga cara; Sultan care, sunce ogrijano!...*, a završava stihovima: *Upitaj nas što smo i kako smo; Što imasmo, ono i dadosmo; Sada već na trbuh padosmo; Aman care, sunce ogrijano!*¹⁷

L. 3b-4a - Jedna pjesma od 34 bejta na bosanskom jeziku, za koju se pretpostavlja da joj je autor pjesnik hafiz Salih, sin hadži Ahmeda Kalajdži-zade (Kalajdžić), a datira iz 1140/1727-28, koja je i navedena u prvom stihu pjesme, a glasi: *Na tarihu bin juz krk; Oženi se junak mrk; Uzrasto je al' je štrk; Na Zagorju, gospodo* "...", a završava stihom: *"Kako na tom osta; Od ostanka do postanka; I baš na tom osta; Olinjaće, gospodo!*¹⁸

L. 4a - Bilješka na osmanskome jeziku o dolasku bosanskog valije Silahdar Ali-paše u Sarajevo, 3. džumadel-evvela 1228 (4. V 1813);

– Bilješka na osmanskome jeziku o ubistvu bivšeg sofijjskog mule, nekibul-ešrafa Sejjid Mustafe Nuruddin-efendije Šerifi-zade (Šeri-

¹⁶ U *Hronici* se nalazi varijantni prijepis tariha iz 1327/1909-10. (Ehl-i islām-ı k̄ānitīne secdegehdır in mekām / "Ovo je građevina pobožnih muslimana"), kojeg je Kadić spjevao u povodu obnove džamije u kasabi Bosanski Brod. Ispod prijepisa ovog tariha nalazi se slika ove džamije u boji. TE:XXVIII:472. Ovu džamiju je sagradio Husein-beg u mahali koja je po njemu dobila ime. Usp. M. Mujezinović, *Islamska epigrafika BiH...*, II, 232.

¹⁷ Ova pjesma je ranije objavljena, s tim da se uočavaju varijante u tekstu upoređujući ovu verziju sa objavljenim tekstom pjesme. Usp. Abdurahman Nametak, *Hrestomatija bosanske alhamijado književnosti*, "Svjetlost", Sarajevo, 1981, 184-186 (dalje: A. Nametak, *Hrestomatija...*). O životu i radu Mustafe Firakije više vidi: Rašid Hajdarović, "Medžmua Mula Mustafe Firakije", *Prilozi za orijentalnu filologiju* XXII-XXIII/1972-73, Sarajevo, 1976, 302-306.

¹⁸ Usp. A. Nametak, *Hrestomatija...*, 215-218.

fović), koje su počinili janjičari 8. džumadel-ahira 1242 (7. I 1827) u 11 sati na mezarju Jekovac pod Ahmed-pašinom tabijom.¹⁹

L. 4b - Datumi raznih događaja i pojava (podizanje pojedinih objekata, bilješke o padavinama, požarima, neobičnim događajima i sl.):

- 1167/1753-54, izgradnja sebilja na Baščaršiji;²⁰
- 1109/1697, na Sarajevo su navalili austrijski nevjernici i zapalili ga. To je bilo petnaest dana prije Mitrovdana (rūz-ı kasım);²¹
- 1140/1727-28, Ahmed-paša Iskopljevi (Skopljak) je počeo graditi sarajevsku tvrđavu;²²
- 1118/1706-07, u Sarajevu nije nikako padao snijeg;
- 1140/1727-28, u Bosni napadao veliki snijeg dubok četiri aršina, ali se održao samo tri dana;
- 1216/1801-02, u Bosni je bila velika glad;
- 1217/1802-03, ustanak Srba;
- 1. ševval 1223/20. XI 1808, srušio se Novi poredak (Nizami dže-did / Nizām-ı Cedīd) i stradao Čitak-paša;
- 1222/1807-08, u Bosni napadao veliki snijeg, negdje 11, negdje 9, a negdje 6 pedalja;
- 1218/1803-04, udario grom u magazin municije u Sarajevu;
- 1220/1805-06, ponovo sagrađena unutrašnja tvrđava (Sarajevo);
- 1164/1750-51, iz unutrašnjosti (Bosanske Krajine) u Sarajevo je dovedena jedna žena rođena bez ruku, koja je nogama tkala i obavljala druge poslove. Odvedena je u Istanbul da je tamo pokažu;

¹⁹ Spomenuti Mustafa Nuruddin-efendija otac je Muhameda Fadil-paše i promijenio je više službi u toku svog života. Opširnije vidi: F. Nametak, *Fadil-paša Šerifović: pjesnik i epigrafičar Bosne*, Orientalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1980, 14-15.

²⁰ Bejtić bilježi da se sebilj Mehmed-paše Kukavice nalazio na samoj Baščaršiji nešto niže od ovoga današnjeg. Vidi: A. Bejtić, "Bosanski namjesnik Mehmed-paša Kukavica i njegove zadužbine u Bosni", *Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom VI-VII/1956-57*, Sarajevo, 1958, 95.

²¹ *Rozi Kasım* je 8. novembra, Mitrovdan. Vidi: Muhamed Kantardžić, "Hidžreški kalendar i ostali kalendari kod islamskih naroda", *Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom III-IV/1952-53*, Sarajevo, 1953, 318 (dalje: M. Kantardžić, "Hidžreški kalendar...").

²² Riječ je o Ahmed-paši Rustempašiću (Gazi), koji je rodom iz Gornjeg Vakufa. Skopaljski Rustempašići su njegovi potomci. Više vidi: Dr. Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini*. Priredio i napomene napisao Amir Ljubović; u: Safvet-beg Bašagić: *Izabrana djela*, knj. III, "Svjetlost", Sarajevo, 1986, 336; Riza Muderizović, "Nekoliko muhurova bosanskih valija", *GZM BiH*, svezak 1. i 2, Sarajevo, januar-juni 1916, 12.

- 3. safer 1229 (25. I 1814), rijeka Miljacka jako nadošla;
- bejt na osmanskome jeziku o osvojenju Egipta od strane Sultan Selima, 1216/1801-02;
- pomračenje mjeseca u 6 sati noću;
- 6. rebiul-evvel 1224 (21. IV 1809), u petak, hajduci ubili mladića Mujagu, sina umrlog hadži Bege, na visoravni Romanija.

L. 5a - Datumi raznih događaja, natpisi sa pečata nekoliko osoba i jedna zagonetka:

- godine 1224/1809-10, mjesec dana prije Jurjeva (rūz-ı hıızr),²³ između tri i šest kuća nevjerničke raje iz nahije Sarajevo bježalo je u Srbiju, a pridružilo im se još nekoliko kuća. Kada je zabit čuo da bježe, u potjeru za njima poslao je dvadeset i tri osobe koje su ih sustigle u nahiji Knežina. Jednog muškarca su ubili, a ostali su pobjegli visoko u planinu. Žene, djecu, stoku, imetak i stvari dopremili su u Sarajevo, a imovina im je prodana za 5 do 6 kesa²⁴ novca;
- bilješka o Bašeskijinoj smrti (7. redžeb 1224/18. VIII 1809. ili 6. VIII 1224. rumi godine), iza kojeg je ostao sin Mula Mustafa Firaki iz sarajevske Bakr-babine mahale;
- 16. zul-hidždže 1224 (22. I 1810), u nedjelju, izbio požar u blizini Careve džamije i izgorio Isa-begov hamam, dvije kafane i nekoliko dućana;
- 27. na 28. zul-hidždže 1224 (2. na 3. II 1810), u 5 sati noću, izgorjela je kafana Rustem-age u Bravadžiluku;
- 1111/1699-1700, sultan Ahmed sklopio mir s austrijskim kraljem;
- natpisi sa pečata nekoliko osoba (Salih; Ibrahim; Durak sin Timura; Ali; Ejub);
- zagonetka na osmanskome jeziku zabilježena pod naslovom *mu'ammā*, sa uvodnom formulom *Ol nedir kim?* (A šta je to?) i odgonetkom, Firakijeva.²⁵

L. 5b - pjesma od 15 bejtova na osmanskome jeziku u pohvalu mostarskog muftije Mustafe Sidki-efendije Karabega, koji je ubijen 1295/1878;

²³ *Rozi Hidr* je 6 maja, Đurđevdan ili Jurjev, kako ga u Sarajevu zovu. M. Kantardžić, "Hidžretski kalendar...", 318.

²⁴ *Kesa* – u ovo vrijeme 1 kesa je iznosila 500 groša. Vidi: Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, "Svjetlost", Sarajevo, 1989, 406.

²⁵ Usp. Ljubinka Rajković, "Turske zagonetke u Ljetopisu Mula Mustafe Firakije", *Prilozi za orijentalnu filologiju* 27/1977, Sarajevo, 1979, 195 (dalje: Lj. Rajković, "Turske zagonetke...").

– tri pojedinačna bejta na osmanskome jeziku, nepoznatih autora.

L. 6a-6b - prijepis dva fermana, jedan datiran 24. muharrema 1093 (2. II 1682), a drugi 7. šabana 1093 (11. VIII 1682). Ispod prijepisa prvog fermana Kadić bilježi, uz svoj potpis i godinu bilježenja 1344/1925-26, da je fermane prepisao sa fotografije koja je objavljena u nekoj raspravi u časopisu *Der Islam* koji je štampan u Hamburgu 1917. godine. Ispod prijepisa drugog fermana zabilježeno je da se faksimili ovih fermana nalaze na str. 291 u spomenutoj raspravi.²⁶

L. 6b-7a - Kraća biografija Mehmed-paše Sokolli (Sokolović), koju je Kadić preuzeo iz djela *Cevāhiru-’l-menāķib* (Istanbul, Ali Emīrī Efendi Kütüphanesi).

L. 7a - Bilješka o osvajanju Bosne na osmanskome jeziku preuzeta iz *Şem ‘dānī-zāde Mürī’ü t-tevārīh*;

– tri pojedinačna bejta na osmanskome jeziku na različite teme.

L. 7b - Dva bejta na osmanskome jeziku pobožnog sadržaja, nepoznatog autora;

– više tariha na osmanskome jeziku koje su sastavili pjesnici kao pomoć da se brže nađu ajeti u *Kur’anu*, 1056/1646-47;

– tarih na osmanskome jeziku Osman-zade Taib-efendije²⁷ o dvorcu sultan Ahmeda, 1122/1710-11;

– bejt na osmanskome jeziku etičkog sadržaja, nepoznatog autora;

– tarih na osmanskome jeziku prepisan sa levhe koja se nalazi u hladnjaku u bašči Mevlevijske tekije u Sarajevu, 1257/1841-42.

L. 8a - Bejt na osmanskome jeziku nepoznatog autora u pohvalu kaligrafije;

– rubaija na osmanskome jeziku šejha Mustafe Zekai-efendije²⁸ spjevana za uvaženog halvetijskog šejha, čije ime nije navedeno;

– *Gufte-i Zekā’ī Efendī*, pjesma od 6 bejtova na osmanskome jeziku Zekai-efendije o pravednosti hazreti Husejna;

– *Gufte-i Şeyh Mustafa Zekā’ī Efendī*, pjesma od 7 bejtova na osmanskome jeziku šejha Mustafa Zekai-efendije, vjersko-sufijskog karaktera;

²⁶ Časopis je počeo izlaziti 1910. godine pod naslovom “Der Islam”, pokrenuo ga je njemački orijentalist i državnik Carl Heinrich Becker (1876-1933), a koji je ujedno bio i njegov prvi urednik. Više vidi: Abdülkerim Özyayın, “Becker, Carl Heinrich”, u: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 5, İstanbul, 1992, 288-289.

²⁷ O ovom osmanskome pjesniku i biografu više vidi: Abdülkadir Özcan, “Osmanzāde Ahmed Täib”, u: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 34, İstanbul, 2007, 354-357.

²⁸ O ovom divanskom pjesniku vidi: “Zekāī Mustafa Efendi”, u: M. Süreyya, *Sicill-i Osmanī*, 5, 1707.

- rubaija na osmanskome jeziku vjerskog karaktera, nepoznatog autora.

L. 8b - Bejt na osmanskome jeziku etičkog karaktera (razgovor znalca i neznalca);

- bejt na osmanskome jeziku etičkog karaktera;
- *Ḳıṭ‘a-i Cemālī*,²⁹ na osmanskome jeziku (2 bejta);
- bilješka na osmanskome jeziku (nečitko);
- bejtovi na arapskome jeziku koji su bili ispisani na levhi ukrašenoj zlatom (u sredini je tugra, a okolo su ispisani bejtovi) u saraju sultana Abdulhamida II u Istanbulu, koje je lično napisao 1318/1900-01;
- *Ḳıṭ‘a- i Idrīs Se‘īd Efendī Havāce-zade* iz Skoplja,³⁰ pjesma sufijske sadržine (2 bejta), koju je Kadić prepisao 1928, stavljajući svoj potpis;
- bejt na osmanskome jeziku, gdje Kadić ne navodi ime autora:

بو دیوارده بر خط یازدم قلمیمن یادکار

بر کون اوله نه بن قالم نه خط قالور نه دیوار

Bu divārda bir ḥaṭṭ yazdım ḳalemimden yadigār

Bir gün ola ne ben ḳalam ne ḥaṭṭ ḳalur ne divār.

Prijevod:

Na ovom zidu napisah neka slova kao spomenak svoga pera.

Doći će dan kad neće preostati ni mene ni zapisa ni zida.

L. 9a - Bejt na osmanskome jeziku vjerskog sadržaja (opis raja), nepoznatog autora;

- lista osam džennetskih bašči na osmanskome jeziku: 1. Dāru l-ḥuld ṣarı mercāndan – Džennet od žutog koralā; 2. Dāru l-celāl aḳ incūnden – Džennet od bijelog bisera; 3. Dāru s-selām ḳızıl alyāḳdan – Džennet od crvenih rubina; 4. Dāru l-me‘vā yeşil zebcedden – Džennet od hrizolita zelene boje; 5. Dāru n-ne‘īm aḳ gümüşten – Džennet od bijelog srebra; 6. Firdevs ḳızıl altundan – Džennet od crvenog zlata; 7. Dāru l-ḳarār şāfi miskden – Džennet

²⁹ Njegovo pravo ime je Bajazid i jedan je od istaknutih pjesnika u doba Sultana Mehmeda Fatihā. Više vidi: Günay Kut, "Cemālī", u: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 7, İstanbul, 1993, 316-317; F. Nametak, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2013, 223-224.

³⁰ O ovom pjesniku nismo našli nikakve podatke.

od čistog mošusa i 8. Dāru l-‘adn ġāye aḳ incünden – Džennet od veoma bijelog bisera;

- bejt na osmanskome jeziku sufijskog sadržaja, nepoznatog autora;
- mudra izreka na arapskom jeziku, nepoznatog autora;
- bejt na osmanskome jeziku nepoznatog autora;
- zagonetka na osmanskome jeziku zabilježena pod naslovom *mu‘ammā*, bez uvodne formule *Ol nedir kim?* i bez odgonetke, Firakijeve;³¹
- bilješka na arapskom jeziku u kojoj se navode imena osoba koji su se bavili apokrifnim hadisima;
- tarih na osmanskome jeziku o požaru na tvrđavi Budim, 986/1578-79, nepoznatog autora.

L. 9b - Elegija (mersija) od 12 bejtova na osmanskome jeziku pjesnika Vahdetija Bošnjaka³² iz Dobruna u kadiluku Višegrad, posvećena Halil-begu;

- fetva na osmanskome jeziku (o preračunavanju novca u odnosu na cijenu brašna), čiji je autor šejhul-islam Jahjā³³ koji je umro 1053/1643-44;
- četiri pojedinačna bejta na osmanskome jeziku, nepoznatog autora.

L. 10a-10b - Elegija od 30 bejtova na osmanskome jeziku pjesnika Ulvija Čelebija (‘Ulvī Çelebī),³⁴ posvećena nekom Durak-čelebiji.

L. 10b-11b - Elegija od 57 bejtova na osmanskome jeziku pjesnika Vedžhija Uskubija (Vechī Ūskübī),³⁵ posvećena šejhu Aliju Safvetiju (‘Alī Şafvetī), sinu Hajalija (Hayālī) Gulšeni-zade (Gülşenī-zāde),³⁶

³¹ Usp. Lj. Rajković, “Turske zagonetke...”, 188.

³² O ovom sufijskom pjesniku čije je puno ime Ahmed Vahdeti Bosnevi vidi opširnije u: Mehmed Handžić, “Vahdeti”, *Glasnik Islamske vjerske zajednice*, god. IV, br. 5-6, Sarajevo, 1936, 194-200; Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima: (Bibliografija)*, “Svjetlost”, Sarajevo, 1973, 102-109 (dalje: H. Šabanović, *Književnost Muslimana BiH...*). Podatke o ovoj elegiji, njenoj transkripciji i prijevodu više vidi: Slobodan Ilić, “Hurufijski pjesnik Vahdeti Bosnevi i njegov Divan”, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 38/1988, Sarajevo, 1989, 89-91.

³³ Radi se o čuvenom osmanskome šejhul-islam i pjesniku Jahja-efendiji Zekerijja-zade. O njemu vidi: Bayram Ali Kaya, “Yahyâ Efendi, Zekeriyyazade”, u: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 43, İstanbul, 2013, 245-246.

³⁴ Tri su osmanska pjesnika iz XVI stoljeća nosila pseudonim ‘Ulvī. Vidi: M. Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 5, 1642.

³⁵ O ovom pjesniku nismo našli nikakve podatke.

³⁶ ‘Alī Safvetī (u. 1597) je zabilježen kao šejh već 1569-70. godine. Vidi: “Safvetī Ali Efendi (Gülşenizāde)”, u: M. Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 5, 1434. Pravo ime njegovog oca je Emīr Aḥmed Efendī (u. 1570), poznatiji po pseudonimu Hayālī, a

L. 11b - Nazivi mjeseci od maja do oktobra prema finansijskoj hidžretskoj godini i seleukidskom kalendaru: mäh-i ayār – maj (Māyis); mäh-i hazīrān – juni (Yuynos); mäh-i temmūz – juli (Ulyūs); mäh-i āb – august³⁷ (Agustūs); mäh-i eylül – septembar (Sitevris); mäh-i tešrīn-i evvel – oktobar (Ihtebris).

L. 12a - tarih od 6 bejtova na osmanskome jeziku, nepoznatog autora. Natpis se nalazi na sebilju nekog Musa-efendije iz 1028/1618-19;

- fetva Mevlānā Kemālpāšā-zade na arapskom jeziku, izdata u odbranu učenja šejha Muhjīdina Ibn Arebija (Ibn ‘Arabī);³⁸
- tri pojedinačna bejta na osmanskome jeziku, nepoznatog autora.

L. 12b - *Gufte-i Lāmi ‘ī*, pjesma od 10 bejtova na osmanskome jeziku pjesnika Lami‘ija (Lāmi‘ī);³⁹

- bilješke s godinama pojedinih pobjeda i poraza Osmanskog Carstva te jednog požara:
- 21. rebiul-evvel 1150 (19. VII 1737), pobjeda na Ostrovici, u nedjelju (yekšembe);
- u petak, 28. rebiul-ahira 1151 (15. VIII 1738), osvajanje Adakale;
- u nedjelju, 7. rebiul-ahira 1150 (4. VIII 1737), pobjeda kod Banjaluke;
- u subotu, 5. rebiul-ahira 1150 (2. VIII 1737), zaposjedanje Niša;
- u subotu, 23. džumadel-ahira 1150 (18. X 1737), osvajanje Niša;
- 1094/1682-83, poraz kod Bihaća;
- 1097/1685-86, poraz kod Budima;
- 1109/1697, požar u Sarajevu;
- 1129/1716-17, poraz kod Beograda;
- 1128/1715-16, poraz kod Varadina;
- 6. džumadel-ahir 1150 (1. X 1737), zaposjedanje Užica;

djed mu je čuveni šejh Ibrahim Gulšeni (u. 1534), utemeljitelj gulšenijskog ogranka derviškog reda halvetija. Više vidi: Mustafa Kara, “Gülşeniyye”, u: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 14, İstanbul, 1996, 256-259.

³⁷ Mjesec august (agistos) prema seleukidskom kalendaru i finansijskoj godini nazivan je i āb. Vidi: M. Kantardžić, “Hidžretski kalendar...”, 337 i 338.

³⁸ Kemalpaša-zade ili Ibn Kemal (u. 940/1534) je osmanski šejhul-islam, čuveni islamski učenjak i historičar, čije je pravo ime Šemsuddin Ahmed. Opširnije vidi: Şerafettin Turan, “Kemalpaşazāde”, u: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 25, İstanbul, 2002, 238-240. O Ibn Arebiju (u. 638/1240) vidi: Mahmud Erol Kılıç, “İbnü’l-Arabī, Muhyiddin”, u: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 20, İstanbul, 1999, 493-516.

³⁹ Njegovo pravo ime je Mahmūd b. ‘Osmān Lāmi‘ī (1472-1532). O ovom osmanskom pjesniku iz Burse više vidi: Günay Kut, “Lāmi‘ī Çelebi”, u: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 27, İstanbul, 2003, 96-97.

- 2. zul-hidždže 1150 (23. III 1738), osvajanje Užica;
- pjesma Ahmed-efendije Kemalpaša-zade u formi rubajije prepisana iz jedne Mejlijeve medžmue, uz iscrtani okrugli pečat Mehmeda, mule Guranija, sina Ismaila el-Bosnevija,⁴⁰ čiji je sadržaj sljedeći: *Türāb-ı aḳdām-i āl-i Muḥammed, 1155. / Prah ispod stopala Muhammedove porodice, 1742-43.*

L. 13a - Natpisi sa pečata različitih ličnosti: Muhamed; Muhamed; Abdulah; Muhamed, kadija; Ismail; Mustafa; Osman; Abdulah; Omer; Muhamed Riza; Muhamed; Murat Husejn; Ahmed; Ahmed; Halil; Muhamed Mustafa; Muhamed Emin; Muhamed; Hasan; Seid; Abdi, mula; Sulejman, kethoda Beg-zade; hafiz Muhamed; Baki, pjesnik; Nev'ı, pjesnik; Muhamed Mustafa; učenjak Mustafa.

L. 13b - Pjesma od tri bejta na osmanskome jeziku etičko-medicinskog sadržaja o jelu, umjerenosti u jelu i različitim biljkama, nepoznatog autora;

- *Gufte-i sultān Aḥmed-i Baḥtī*⁴¹ (5 bejtova);
- *Gufte-i Reṣīd Efendī*⁴² (5 bejtova);
- bejt pjesnika Sukkerija Bošnjaka;⁴³

Ispod ovih stihova zabilježeno je sljedeće: *Iz medžmue koja je vakuf Dženetića (Dženeti-zade) i nalazi se u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu.*

- bilješka pravnog karaktera na arapskom jeziku Ibn Kemāla o tome kakva je razlika u upotrebi epiteta *al-maḥrūsa* i *al-maḥmiyya* koji se dodaju uz imena gradova.

L. 14a - *Ḳıt'a-i Vālihī Ūskübī*⁴⁴ na osmanskome jeziku iz 1009/1600-01 (7 bejtova);

⁴⁰ Više o njemu vidi: H. Šabanović, *Književnost Muslimana BiH...*, 496-499.

⁴¹ Ahmed I (1590-1617), jedan je od osmanskih sultana koji se bavio i poezijom, koristeći pseudonim Bahtī. Više vidi: Mücteba İlgürel, "Ahmed I", u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2, İstanbul, 1989, 30-33.

⁴² Autor ove kratke pjesme je Mehmed Rešid-efendija, sarajevski pjesnik iz XVII stoljeća. Više vidi: Šaćir Sikirić, "Dīvān Mehmed Rešīda", *Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom VI-VII/1956-57*, Sarajevo, 1958, 55-58 i 75.

⁴³ O ovom bošnjačkom pjesniku (u. 1097/1686) više vidi: "Sükkerî Zekeriyâ Efendî", u: M. Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 5, 1525; H. Šabanović, *Književnost Muslimana BiH...*, 367.

⁴⁴ Pretpostavljamo da je ovdje riječ o Ahmedu Valihiju, pjesniku iz Skoplja. Evlija Čelebija u opisu Skoplja donosi prijepis tariha njegove smrti koji je sastavio osmanski pjesnik Faruki (Farūḳī) iz koga se vidi da je Vālihī umro 1009/1600-01. godine. Više vidi: Hafiz Nimetullah-Machiel Kiel, "The Mosque of Kel Hasan

- pjesma od 4 bejta Ibn Kemala u kojoj se govori o broju poglavlja i ajeta u *Kur'anu*;
- jedan bejt pjesnika Nahifija (Nahīfī Efendī)⁴⁵ o pobuni Patrona Halila i Muslija u Istanbulu, u četvrtak, 5. rebiul-evvela 1143/8. IX 1730;
- imena dvanaestorice imama, uz godine njihove smrti: 1. Hazreti Imam Ali Kerimullah (u. 19. ramazana 41/16. I 662); 2. Imam Hasan (u. 49/669); 3. Imam Husejn (u. 61/680); 4. Imam Zejnula-bidin (u. 94/712); 5. Imam Muhamed Bakir (u. 114/733); 6. Imam Džafer Sadik (u. 148/765); 7. Imam Musa Kazim (u. 183/799); 8. Imam Ali Riza (u. 203/819); 9. Imam Muhamed Takī (u. 220/835); 10. Imam Ali Nakī (u. 254/868); 11. Imam Hasan Askerī (u. 260/874) i 12. Imam Mehmed Mehdī (u. 265/879).

L. 14b - Recept za jedan lijek na osmanskome jeziku prepisan iz jedne medžmue;

- bilješka na osmanskome jeziku o biografiji čuvenog starogrčkog ljekara i filozofa Galena prepisana iz jedne stare medžmue koja se nalazila u vlasništvu Hasan-efendije Krivokape iz sarajevske mahale Bistrik. Ispod ove bilješke se nalazi Kadićev potpis i godina bilježenja 1347/1928.

L. 14b-15a – Bilješka na osmanskome jeziku o biografiji perzijskog vladara Nuširevana prepisana iz spomenute medžmue.

L. 15a - Nekoliko ajeta iz *Kur'ana* koji se preporučuju učiti za bolje pamćenje i svako dobro u životu;

- pjesma od 6 bejtova na osmanskome jeziku Hazreti Mevlane, vjersko-poučnog sadržaja.

L. 15b - Zapis iz oblasti medicine (upute kod bolesti uha), preuzet od Nida'ija (Nidā'ī);⁴⁶

Ağa in the Village of Rogova”, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 28-29/1978-79, Sarajevo, 1980, 420-421. Prema tome, godina njegove smrti (1008/1599-1600) koju navode kasnija biografska djela nije tačna. Usp. Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2016, 906; “Vālihī Ahmed Efendī”, u: M. Süreyya, *Sicill-i Osmanī*, 5, 1650.

⁴⁵ Pretpostavljamo da je ovdje riječ o čuvenom osmanskome divanskom pjesniku koji je umro 1151/1738-39. godine. Opširnije vidi: Mustafa Uzun, “Nahīfī”, u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 32, İstanbul, 2006, 297-299.

⁴⁶ Derviš Nidā'ī, osmanski liječnik iz XVI stoljeća. Njegovo puno ime je Nidā'ī Mehmed Čelebi Ankaravī. Pretpostavljamo da je ovaj zapis Kadić preuzeo iz njegovog veoma popularnog medicinskog djela *Menāfi an-nās*. Vidi: Salih Trako, “Katalog rukopisa iz medicine, farmakologije i higijene u Orijentalnom institutu”,

- bilješka o šatoru tursko-mongolskog vladara Timur Lenka prepisana iz djela *Tercüme-i Tārīḥ-i Lārī*;
- tri bejta na perzijskom jeziku od Firdusija (Firdūsī);
- bilješka vjerskog karaktera na osmanskome jeziku.

L. 16a - Biografija Omera Hajjama;⁴⁷

- pjesma u formi rubaije na perzijskom jeziku o bolesti i smrti, autora Omera Hajjama;
- nazivi mjernih jedinica i njihova protuvrijednost: kurr (ar. kurr)⁴⁸ [U orig. kurratun], qīmat, 748800; vask (ar. wasq),⁴⁹ qīmat, 62400; kafiz (ar. qafiz),⁵⁰ qīmat, 12400; mekkūk (ar. makkūk /mākkūk),⁵¹ qīmat, 1500; sa‘ (ar. ša‘),⁵² qīmat, 1040; cidde (?), (ar. ġidida),⁵³ [U orig. ḥadd), qīmat, 500; menn (ar. mann),⁵⁴ qīmat, 260; ritl /ratl (ar. riṭl /raṭl),⁵⁵ qīmat, 130; istar (ar. ’istār),⁵⁶ qīmat, 6,5; dirhem

Prilozi za orijentalnu filologiju 32-33/1982-83, Sarajevo, 1984, 201; Sadettin Özcelik, “Nidā’”, u: *TDV Islam Ansiklopedisi*, 33, İstanbul, 2007, 77-78.

- ⁴⁷ Iranski naučnik, pjesnik i filozof (u. 526/1132 [?]). O njemu više vidi: Yavuz Unat, “Ömer Hayyām”, u: *TDV Islam Ansiklopedisi*, 34, İstanbul, 2007, 66-68; Hicabi Kırılgaç, “Ömer Hayyām”, u: *TDV Islam Ansiklopedisi*, 34, İstanbul, 2007, 68-70.
- ⁴⁸ Težinska mjera, 2,9 tona. Više vidi: Walther Hinz, *İslām’da Ölçü Sistemleri*, Çeviren: Acar Sevim, Marmara Üniversitesi Yayınları No. 487; Fen-Edebiyat Fakültesi No. 21, İstanbul, 1990, 52-53 (dalje: W. Hinz, *İslām’da Ölçü Sistemleri*); težinska mjera = 6 tovara za magarca ili 12 “wasqa” ili 40 “irdabba” ili 60 “qafiza”. Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, III izdanje, El-Kalem, Sarajevo, 1997, 1280 (dalje: T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*).
- ⁴⁹ Tovar koji može podnijeti deva. W. Hinz, *İslām’da Ölçü Sistemleri*, 65; tovar /dromedara; težina 60 šā’ova; u Hidžazu = 320 raṭl-ova/. T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 1638.
- ⁵⁰ Zemljišna mjera 159,2 m². W. Hinz, *İslām’da Ölçü Sistemleri*, 82; “kafiz” /šuplja mjera = 8 makkūk-a ili 12 šā’-a; površinska mjera = 144 kvadratna lakta (= ḍirā’)/. T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 1221.
- ⁵¹ Težinska mjera 5,6 kg; zapreminska težinska mjera 7,77 l. Više vidi: W. Hinz, *İslām’da Ölçü Sistemleri*, 54-55; šuplja mjera /= 1,5 šā’-a/. T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 1423.
- ⁵² Mjerica /za žito u Hidžazu = 4 mudd-a; u Iraku 8 raṭl-ova/; 1040 dirhema. T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 825.
- ⁵³ Litar; površina /zemlje/. T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 204.
- ⁵⁴ Težinska mjera otprilike 812 g. Opširnije u: W. Hinz, *İslām’da Ölçü Sistemleri*, 19-28; “men” /težinska mjera od 2 raṭl-a/. T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 1438.
- ⁵⁵ Raṭl /mjera težine = 144 dirhema; eg. = 449,28 g; sir. = 3,202 kg.; u Bejrutu i Halebu = 2,566 kg. T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 538.
- ⁵⁶ Težinska mjera preuzeta od Grka, 20 g. W. Hinz, *İslām’da Ölçü Sistemleri*, 18; četiri / miṭqāla/. T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 28.

(ar. dirham),⁵⁷ qīmat, težine 70 zrna ječma; miskal (ar. miṭqāl),⁵⁸ qīmat, težine 100 zrna ječma; dīnār (ar. dīnār),⁵⁹ qīmat, 10; danik (ar. dāniq),⁶⁰ qīmat, težine 4 groždane košpice; habbe (ar. ḥabba)⁶¹ [U orig. ḥabb], qīmat, težine 50 zrna ječma; fark (ar. farq),⁶² qīmat, 2; mudd (ar. mudd),⁶³ qīmat, 260;

– biografija šejha Šihabuddina Suhravardija.⁶⁴

L. 16b - 6 bejtova na osmanskome jeziku sufijskog karaktera, nepoznatog autora;

- bejt na osmanskome jeziku nepoznatog autora;
- pjesma od 5 bejtova na osmanskome jeziku sultana Sulejman-hana (Muhibbī), sadržajem naredba;
- bilješka na osmanskome jeziku;
- bilješka na osmanskome jeziku iz fikhske discipline “Nevāzil” u vezi sa hanefijskim mezheбом;
- bilješka na osmanskome jeziku.

L. 17a-17b - Pravno pitanje Mehmeda Uvejsa Paša-zade,⁶⁵ kadije Skoplja, koje se odnosi na heretika (zındik) Ahmeda Senajja (Senā’ī) iz

⁵⁷ Dram (grč.) – mjera za težinu. 1 dram = 3,207 grama; 1 oka = 4 litre, odn. 400 drama; 1 litra = 100 drama. Milan Vlajinac, *Rečnik naših starih mera: u toku vekova*, II sveska, Posebna izdanja, knj. CCCLXXII, Odeljenje društvenih nauka, knj. 47, SANU, Izdavačka ustanova Naučno delo, Beograd, 1964, 271-272; dram /težina od 16 karata = 3,12 g./ . T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 437.

⁵⁸ Miskal /mjera za težinu eg. = 24 qīrāt = 4,68. g. T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 183.

⁵⁹ (Zlatni) dinar, zlatnik, dukat /pl. tak. = novac, novci. T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 473.

⁶⁰ Egip. površinska mjera 29,172 m². W. Hinz, *Islām'da Ölçü Sistemleri*, 80; danek / novčić = šestina dirhema/: površinska mjera /eg. = četiri sahma = 29,17 m². T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 422.

⁶¹ Težinska mjera 3,125 g., uzeto od težine zrna prosa. Više vidi: W. Hinz, *Islām'da Ölçü Sistemleri*, 15-16; komad “ḥabba” /mjera za površinu : eg. 58,345 m² = 1/72 fedana/. T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 260.

⁶² Težinska mjera 406,25 g. Više vidi: W. Hinz, *Islām'da Ölçü Sistemleri*, 45-46; mjerica /= faraq/. T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 1115.

⁶³ Zapreminska težinska mjera 112,5 litara. Više vidi: W. Hinz, *Islām'da Ölçü Sistemleri*, 56-58; mudd /šuplja mjera: u Palestini = 18 l / . T. Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, 1394.

⁶⁴ O ovom znamenitom perzijskom filozofu, teozofu i sufiji više vidi: Rešid Hafizović, “Suhravardi i *Ishraqi* škola sufizma”, *Znakovi vremena*, Vol. 5, br. 17, Sarajevo, 2002, 20-24.

⁶⁵ Osmanski pisac i pjesnik Uvejs (Üveys), koji je rođen u Alašehiru, a umro kao skopski kadija u Skoplju 1037/1628. gdje je i ukopan. Budući da je dugi niz go-

Güzelhisara, kasabe u Anadoliji, upućeno muderrisu Huseinu, koji je bio na dužnosti muftije.

L. 17b – Muftijino mišljenje u vezi s ovim slučajem;

- mahzar sa potpisom Mehmeda Uvejsa Paša-zade u vezi s ovim slučajem, koji je dostavljen u prijestolnicu na dalje postupanje;
- izjava Uvejsa, kadije Skoplja.

L. 17b-18a - Prijepis konačne odluke u vezi s ovim slučajem (gore spomenuti je osuđen na smrt).⁶⁶

Predstavljajući detaljno sadržaj ove Kadićeve medžmue koja se čuva u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, željeli smo ukazati na mnoštvo podataka koji se mogu naći u ovoj vrsti rukopisa. Ovaj rukopis predstavlja bogatu bilježnicu različite književne, kulturno-historijske i historijske građe, upisivanu bez unaprijed pripremljenog tematskog plana. Osim osmanskog jezika, zastupljeni su arapski, perzijski i bosanski jezik.

Od književne građe, u ovoj medžmui, pored Kadićevih tariha, sreću se tarihi i pjesme i drugih poznatih pjesnika iz Sarajeva, Višegrada i drugih krajeva. Kadić je uvrstio i stihove mnogih osmanskih pjesnika, kao i pojedinačne stihove nekih manje poznatih ili do sada nepoznatih autora, koje je sam odabirao i ovdje zapisivao. Zahvaljujući tome, ona predstavlja vrijedan izvor za istraživanje Kadićevog književnog stvaralaštva, ali i za šire sagledavanje njegovog interesovanja.

Od kulturno-historijske i historijske građe zabilježeni su izvodi iz različitih djela i medžmua, prijepisi dokumenata, biografije, značajni datumi iz historije Sarajeva, godine pojedinih pobjeda i poraza Osmanskog Carstva, natpisi na pečatima različitih ličnosti, popisi, mudre izreke, zagonetke, medicinski zapisi, recepti i dr.

dina bio kadija u Skoplju, njegovo se ime u nekim izvorima spominje kao Veysī-i Üskübī. O njemu više vidi: Bayram Ali Kaya, "Veysī", u: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 43, İstanbul, 2013, 76-77; "Veysī Efendi (Üveysī)", u: M. Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, 5, 1664.

⁶⁶ H. Popara bilježi sljedeće: "Na listovima 17a-18a prijepis sudskog postupka i osude na smrt nekog Aḥmada Sanā'ija iz Güzelhisāra zbog optužbe za blasfemiju. Presudu je na osnovu Sanā'ijevih tekstova i izjava izrekao Muḥammad Uways Pāšā-zāde". Vidi: H. Popara, *Katalog...*, sv. XVIII, 544.

Ono što ovu međmua čini vrednijom jeste podatak da je Kadić na nekoliko mjesta naveo izvor koji je koristio pri njenom sastavljanju, a na nekim mjestima je ispod zabilježenog podatka ili pjesme stavljao svoj potpis i godinu bilježenja.

Ovaj Kadićev rukopis, uz svu ostalu sačuvanu rukopisnu građu, predstavlja vrijedan izvor za dalja proučavanja bosanskohercegovačke kulturne baštine.

A MEJMUA BY KADIĆ IN GAZI HUSREV-BEG'S LIBRARY

Abstract

Gazi Husrev-beg's library possess a very valuable authorial and transcription manuscript of the Muhamed Enveri Kadić, which came to the library together with his library. In this paper, we will present the contents of one of his authorial *Mejmua* of various contents, which is kept in the Gazi Husrev-beg library. All of the above-mentioned Kadić manuscripts, along with all other preserved manuscripts, represent a significant source for further studies of the cultural heritage of Bosnia and Herzegovina.

Key words: Muhamed Enveri Kadić, manuscript, mejmua, cultural heritage, Sarajevo, Gazi Husrev-beg Library.

IZVORI

a) neobjavljeni izvor

Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka (GHB), Kadi-zade (Kadić), Muhamed Enverī, *Mecmū'a-yı Muhammed Enverī Kāḏī-zāde*, R-7337.

b) objavljeni izvor

Süreyya, Mehmed, *Sicill-i Osmanī*, 4 i 5, Eski Yazıdan Yeni Yazıya 1; Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın Ortak Yayındır, İstanbul, 1996.

LITERATURA

- Afyoncu, Erhan, "Sokullu Mehmed Paşa", u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2009, 354-357.
- Bašagić, Dr. Safvet-beg, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini*. Priredio i napomene napisao Amir Ljubović; u: Safvet-beg Bašagić: *Izabrana djela*, knj. III, "Svjetlost", Sarajevo, 1986, 329-440.
- Bejtić, Alija, "Bosanski namjesnik Mehmed-paša Kukavica i njegove zadužbine u Bosni", *Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom VI-VII/1956-57*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1958, 77-114.
- Bejtić, Alija, *Ulice i trgovi Sarajeva*, Muzej grada Sarajeva, Sarajevo, 1973.
- Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2016.
- Hafız Nimetullah – Kiel, Machiel, "The Mosque of Kel Hasan Ağa in the Village of Rogova", *Prilozi za orijentalnu filologiju* 28-29/1978-79, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1980, 411-422.
- Hafizović, Rešid, "Suhravardi i *Ishrāqī* škola sufizma", *Znakovi vremena*, Vol. 5, br. 17, Naučnoistrživački institut "Ibn Sina", Sarajevo, 2002, 20-40.
- Hajdarović, Rašid, "Medžmua Mula Mustafe Firakije", *Prilozi za orijentalnu filologiju* XXII-XXIII/1972-73, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1976, 301-314.
- Handžić, Mehmed, "Vahdeti", *Glasnik Islamske vjerske zajednice*, god. IV, br. 5-6, Sarajevo, 1936, 194-200.

- Hicabi Kırılancı, “Ömer Hayyām”, u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 34, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2007, 68-70.
- Hinz, Walther, *İslām'da Ölçü Sistemleri*, Çeviren: Acar Sevim, Marmara Üniversitesi Yayınları No. 487; Fen-Edebiyat Fakültesi No. 21, İstanbul, 1990.
- İlgürel, Mücteba, “Ahmed I”, u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1989, 30-33.
- Ilić, Slobodan, “Hurufijski pjesnik Vahdeti Bosnevi i njegov Divan”, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 38/1988, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1989, 63-95.
- Kantardžić, Muhamed, “Hidžretski kalendar i ostali kalendar i kod islamskih naroda”, *Prilozi za orijentalnu filologiju* III-IV/1952-53, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1953, 299-348.
- Kara, Mustafa, “Gülşeniyye”, u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 14, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1996, 256-259.
- Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, sv. XVIII, obradio Haso Popara, Al-Furqan, Fondacija za islamsko naslijeđe – Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, London – Sarajevo, 2013.
- Kaya, Bayram Ali, “Veys”, u: *TDV İslam Ansiklopedisi*, 43, TDV, İstanbul, 2013, 76-77.
- Kaya, Bayram Ali, “Yahyâ Efendi, Zekeriyazade”, u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 43, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2013, 245-246.
- Kılıç, Hulusi, “Lārī, Muslihuiddin”, u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2003, 103-104.
- Kılıç, Mahmud Erol, “İbnü'l-Arabī, Muhyiddin”, u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 20, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1999, 493-516.
- Kreševljaković, Hamdija, “Muhamed Enveri ef. Kadić”, *Narodna uzdanica*, god. I/1933, Islamska dionička štamparija, Sarajevo, 1933, 108-115.
- Kut, Günay, “ Cemālī ”, u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 7, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1993, 316-317.
- Kut, Günay, “Lāmī Çelebi”, u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2003, 96-97.
- Muderizović, Riza, “Nekoliko muhurova bosanskih valija”, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, svezak 1. i 2, Zemaljski muzej, Sarajevo, januar-juni 1916, 1-39.
- Muftić, Teufik, *Arapsko-bosanski rječnik*, III izdanje, El-Kalem, Sarajevo, 1997.
- Mujezinović, Mehmed, “Muhamed Enveri-Efendi Kadić kao epigrafičar (17 I 1855 – 21 II 1931)”, *Glasnik Vrhovnog islamskog starješinstva u*

- FNRJ*, god. X/1959, br. 1-3, 175-176; god. XI/1960, br. 4-6, 12-19; god. XI/1960, br. 7-9, 316-326; god. XI/1960, br. 10-12, 466-481.
- Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine: Bosanska Krajina, Zapadna Bosna i Hercegovina*, knjiga III, "Sarajevo-Publishing", Sarajevo, 1998.
- Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine: Istočna i Centralna Bosna*, knjiga II, "Sarajevo-Publishing", Sarajevo, 1998.
- Nametak, Abdurahman, *Hrestomatija bosanske alhamijado književnosti*, "Svjetlost", Sarajevo, 1981.
- Nametak, Fehim, *Fadil-paša Šerifović: pjesnik i epigrafičar Bosne*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1980.
- Nametak, Fehim, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2013.
- Novi Behar*: list za pouku i zabavu, god. V, br. 18. od 15. marta 1932.
- Omanović-Veladžić, Alma, *Hronika Muhameda Enverija Kadića kao izvor za izučavanje kulturne historije Bosne i Hercegovine*, neobjavljena doktorska disertacija, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2014.
- Özaydin, Abdülkerim, "Becker, Carl Heinrich (1876-1933)", u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 5, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1992, 288-289.
- Özcan, Abdülkadir, "Osmanzâde Ahmed Täib", u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 34, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2007, 354-357.
- Özcelik, Sadettin, "Nidâî", u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 33, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2007, 77-78.
- Rajković, Ljubinka "Turske zagonetke u Ljetopisu Mula Mustafe Firakije", *Prilozi za orijentalnu filologiju* 27/1977, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1979, 183-196.
- "Şem‘dānizāde Süleymān Efendi", u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDV İslam Ansiklopedisi)*, 38, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2010, 501-503.
- Sikirić, Šaćir, "Dīvān Mehmed Rešīda", *Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom VI-VII/1956-57*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1958, 55-76.
- Šabanović, Hazim, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima: (Bibliografija)*, "Svjetlost", Sarajevo, 1973.
- Škaljić, Abdulah, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, "Svjetlost", Sarajevo, 1989.

- Trako, Salih, "Katalog rukopisa iz medicine, farmakologije i higijene u Orijentalnom institutu", *Prilozi za orijentalnu filologiju* 32-33/1982-83, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1984, 199-265.
- Turan, Şerafettin, "Kemalpaşazāde", u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 25, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2002, 238-240.
- Unat, Yavuz, "Ömer Hayyām", u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 34, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2007, 66-68;
- Uzun, Mustafa, "Nahîfi", u: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 32, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2006, 297-299.
- Vlajinac, Milan, *Rečnik naših starih mera: u toku vekova*, II sveska, Posebna izdanja, knj. CCCLXXII, Odeljenje društvenih nauka, knj. 47, SANU, Izdavačka ustanova Naučno delo, Beograd, 1964.